

kunne give regler for retshjælpskontorer, idet man tilføjer:

»Indtil der måtte vise sig trang til at fastsætte sådanne nærmere regler, finder udvalget, at der til de eksisterende og eventuelle nye retshjælpsinstitutioner bør ydes tilskud efter et skøn i hvert enkelt tilfælde, således som det hidtil er sket. Ved udøvelsen af dette skøn vil de foreslåede regler om retshjælp ved praktiserende advokater imidlertid, såfremt de gennemføres, kunne være vejledende, idet det navnlig principielt bør fastholdes, at retshjælpskontorer ikke bør give anledning til større offentlige tilskud, end en retshjælpsordning ved praktiserende advokater ville medføre under i øvrigt lige forhold.« (Betænkning s. 67).

Karakteristisk for dette forslag er for det første, at man *træder tilbage* fra ethvert forsøg på at *styre udviklingen* i den ønskede retning, selv om man i og for sig (hvad der i denne sammenhæng i sig selv er bemærkelsesværdigt) har dannet sig nogle tanker om udformningen af et sammenhængende retshjælpssystem. Denne tøven hænger sammen med bl.a., at man for det andet lader sig styre af på den ene side hensynet til advokaterne og på den anden side *hensynet til begrænsning af de offentlige udgifter*. For det tredje er det endelig tydeligt, at udvalget med sit udgangspunkt i en retsplejesammenhæng ikke kan tillægge *social- og fordelingspolitiske hensyn* nogen afgørende vægt. Resultatet er da også blevet, som fremhævet ovenfor, at man ikke er nået meget videre mod en sammenhængende retshjælpspolitik. Linjen frem til den opsplittede, ineffektive og tilfældige politik, vi har set i de senere år, er klar.

Det er bemærkelsesværdigt, at retshjælp fra at være et politisk krav fra den opdukende arbejderbevægelse om at alle skal have lige adgang til juridisk bistand, er blevet reduceret til en juridisk/teknisk diskussion blandt »eksperter« i en periode, hvor socialdemokratiet i høj grad har placeret sig som det statsbærende parti. Det ser ud, som om man fra arbejderbevægelsen fra 1913 har opgivet at håndhæve kravet om retshjælp. Dermed er den politiske drivkraft bag retshjælpskravet forsvundet og er heller ikke taget op senere af andre venstrefløjpartier. I dette århundrede i hvert fald er spørgsmålet altid blevet behandlet i en retsplejesammen-

hæng, og i forbindelse hermed bliver diskussionen overladt til teknikerne.

Netop derfor har der været åbnet mulighed for, at advokatstandens synspunkter og interesser har kunnet vinde stor indflydelse – i højere grad end dens reelle styrke som presionsgruppe skulle kunne give anledning til.

I et forsøg på at analysere socialdemokratiets manglende engagement i retshjælpskravet må indgå, at hovedvægten i dets politik har ligget på brede socialreformer og skabelsen af »velfærd« – dvs. udbygningen af det sociale sikkerhedsnet for de dårligst stillede. I disse bestræbelser er indgået en fortrængning af de reelle sociale konflikter i samfundet og en tro på udviklingen af det modsætningsløse samfund styret af den »gode« og neutrale stat. I en sådan ideologisk sammenhæng bliver retshjælp som politisk krav naturligt trængt i baggrunden.

Ud fra en lidt mere uvenlig synsvinkel kunne man også sige, at socialdemokratiet måske ikke har været interesseret i at udstyre folk med den nødvendige ekspertise til at besvare sig over for et offentligt apparat, man selv har siddet på.

Endelig kunne man pege på, at socialdemokratiet traditionelt, blandt andet som en funktion af ideologien om den »gode« stat, aldrig har været særlig interesseret i retssikkerhedsspørgsmål.

Hvorom alting er, fremgår det i hvert fald tydeligt, at retshjælpsdiskussionen i de sidste 70 år er foregået i et slags politisk »vakuum«, når henses til det parlamentariske niveau. De mange tiltag på græsrodsniveau har derfor, hvor mange konkrete blomster de end har sat i form af selvbestaltede retshjælpskontorer m.v., ikke haft nogen virkning i forhold til at fremtvinge en tilfredsstillende retshjælpsordning.

5. Retshjælpspolitik og retspolitik

Retshjælpsdefinitionen i afsnit 1 var knyttet til de *individuelle retspositioner*. En retshjælp, som indskrænker sig hertil, vil imidlertid være utilstrækkelig i forhold til målsætningen om styrkelse af ressourcsevage personer og grupper. Disses situation er ikke tilfældig, men netop udslag af dybereliggende uligheder og konflikter i samfundets økonomiske, sociale og retlige struktur. Såfremt der ikke ligger en erkendelse heraf bag rets-